

Studijní text k projektu

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

**Specifické formy kyberšikany učitelů v prostředí základních
a středních škol**

Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D., PhDr. René Szotkowski, Ph.D.

Olomouc 2016

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

Cíle

Cílem tohoto materiálu je především zmapovat, **jak moc je kyberšikana učitelů v České republice rozšířena, jaké formy útoků na učitele převládají, jak dlouho trvají, jaký mají na učitele dopad, jak učitelé krizové situace řeší, kdo jsou pachatelé útoků, zda se daří je úspěšně odhalovat a jakým způsobem jsou následně potrestáni.**

1. Úvodní slovo

V posledních letech se stále více objevují případy, ve kterých se terčem jednorázového či opakovaného kybernetického útoku stal učitel. Případy agresivního chování dětí (ale také dospělých – rodičů) k učitelům potvrzují výzkumy realizované v Evropě, USA a dalších zemích světa.

Výjimkou není ani Česká republika – Česká školní inspekce (Česká školní inspekce, 2015) i další instituce opakovaně upozorňují na to, že se učitelé českých škol pravidelně stávají oběťmi verbální či fyzické agrese – a to jak ve školním prostředí, tak i mimo něj. S masivním rozšířením mobilních telefonů a internetových služeb pak došlo k nárůstu jednorázových či opakovaných kybernetických incidentů, ve kterých se oběťmi online agrese stala právě osoba učitele.

V návaznosti na tuto situaci jsme v roce 2016 zrealizovali Národní výzkum kyberšikany českých učitelů, jehož zjištění jsou součástí tohoto materiálu (dílčí výsledky byly publikovány v odborných časopisech).

Věříme, že získané informace poslouží ke zvýšení ochrany učitelů a zároveň umožní zlepšit jejich pracovní podmínky.

Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.
PhDr. René Szotkowski, Ph.D.

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

2. Specifika kyberšikany učitelů

V posledních letech se stále více objevují případy, ve kterých se terčem jednorázového či opakovaného kybernetického útoku stal učitel. Případy agresivního chování dětí (ale také dospělých – rodičů) k učitelům potvrzují výzkumy realizované v Evropě, USA a dalších zemích.

Mezi typické formy kybernetických útoků vázaných na internetové služby patří:

- 1. Kyberbaiting (vyprovokování učitele a natočení jeho překvapené reakce nejčastěji prostřednictvím mobilních telefonů, následně pak sdílení těchto materiálů).**
- 2. Sdílení ponižujících materiálů zachycujících učitele (nejčastěji sdílení fotografií a videozáznamů, které byly pořízeny ve škole či mimo školní prostředí) a jejich následné komentování.**
- 3. Vytváření falešných dehonestujících www stránek učitele.**
- 4. Vytváření falešných dehonestujících profilů učitele (např. v prostředí sociálních sítí).**
- 5. Vyhrožování a zastrašování učitele.**
- 6. Vydírání učitele.**
- 7. Průnik na online účet učitele a následná krádež identity učitele.**

Představu o tom, jak moc je kyberšikana učitelů rozšířena, si můžeme udělat zejména na základě výsledků výzkumů realizovaných v průběhu posledních 10 let.

1.1. Kyberšikana zaměřená na učitele v Evropě a USA

Jeden z prvních výzkumů kyberšikany učitelů byl realizován Uníí pro vědu a vzdělávání ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 2007 (GEW, 2008). Do tohoto celostátního výzkumu se zapojilo 488 učitelů, kteří byli rozděleni do dvou kategorií podle toho, zda se jich kyberšikana dotkla přímo či nepřímo. Převážná část vzorku (65 %) byla kyberšikanováním ovlivněna nepřímo – to znamená, že oběťmi kyberšikany se stali jejich přátelé či kolegové. Obětí kyberšikany se podle tohoto výzkumu stalo 8 % učitelů (Hollá, 2012). Učitelům byly ve většině případů prostřednictvím mobilních telefonů a internetových služeb zasílány zastrašující a výhružné zprávy.

Americký výzkum National School Boards Association realizovaný v roce 2006 potvrdil, že 26 % učitelů a ředitelů v USA se stalo obětí kyberšikany od svých studentů (Pearson, 2014; Posnick-Goodwin, 2012). Více než 40 % respondentů věří, že se chování žáků v posledních dvou letech výrazně zhoršilo.

V roce 2009 proběhl výzkum Britské asociace učitelů a lektorů (ATL), do které se zapojilo více než 1000 respondentů (Association of Teachers and Lecturers, 2009; Garrett, 2014). Studie se zaměřovala zejména na chování studentů ve třídě. Přibližně čtvrtina zaměstnanců škol (23,5 %) potvrdila, že se stala obětí fyzického útoku ze strany studentů. Mezi další formy útoků na učitele patří verbální útoky (nadávky, urážky), zastrašování, nerespektování příkazu

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

učitele atd. Téměř 40 procent učitelů také odpovědělo, že se stalo oběťmi agresivního chování rodičů dítěte, přičemž nejčastěji šlo o reakci na potrestání jejich dítěte učitelem.

Důležité informace o šikanování učitelů poskytuje také studie výzkumníků z Finska (Kauppi & Pörhölä, 2012a), která probíhala v průběhu let 2008-2009 a do které se zapojilo 215 finských učitelů. Výzkumníci se dotazovali na to, zdali a jak často se učitelé stávají oběťmi šikany ze strany studentů. 25,6 % odpovědělo, že občas, 3,3 %, že téměř každý týden a 3,7 % téměř denně.

Mezi hlavní důvody, proč šikana proběhla, zařadili učitelé zejména problémy s chováním žáků, rodinné problémy (např. špatná výchova), problémy spojené s pubertou a také to, že učitelé představují určitou autoritu, na kterou žáci reagují různými způsoby. Autoři studie tyto odpovědi učitelů vnímají jako jejich „psychologickou obranu“ (Kauppi & Pörhölä, 2012a; Kyriacou & Zuin, 2015) – pro učitele je snadnější hledat příčiny šikany, která je na nich páchána, v reakci žáků na jejich autoritu, případně hledat příčiny v osobních problémech studentů spojených např. s pubertou, místo aby si uvědomili, že existuje velké množství důvodů spojených např. s osobnostními charakteristikami učitelů a s jejich přístupem ke třídě (a k jejímu vedení). Studie také upozorňuje na to, že pokud je učitel šikanován, obrátí se s prosbou o pomoc nejčastěji na kolegy (50 %), vedení školy (21,4 %) či svého partnera (11,4 %). Kauppi a Pörhölä se rovněž pokusili zjistit, jakým formám šikanování jsou učitelé vystaveni (Kauppi & Pörhölä, 2012b). Ze souboru respondentů proto výzkumníci oddělili 70 učitelů, kteří se stali oběťmi šikany, a zanalyzovali, jakým formám šikany byli vystavení.

Mezi nejčastější formy útoků patřily obscénní nebo nepatřičné komentáře, odmítnutí splnit úkol, opakované lhaní, posměšky, urážení, urážlivá gesta apod. 14,7 % šikanovaných učitelů rovněž potvrdilo, že se stali terčem obtěžování prostřednictvím e-mailu, telefonátů či SMS zpráv. Kyberšikanu (např. sdílení ponižujících fotografií, psaní nevhodných komentářů) potvrdilo 7,6 % učitelů, kteří se stali oběťmi šikanování.

Další zajímavé výsledky o kyberšikaně učitelů poskytuje výzkum realizovaný britskou Teacher Support Network a The Association of Teachers and Lecturers v roce 2009 (Lipsett, 2009). Výzkumu se zúčastnilo 539 učitelů z Velké Británie. Podle výsledků tohoto výzkumu se obětí kyberšikany stalo 15 % učitelů. Mezi nejčastější formy útoků patřila verbální agrese (vulgární zprávy), dehonestující a ponižující fotografie a nenávistné komentáře v prostředí sociálních sítí. 45 % respondentů také potvrdilo, že byli svědky kybernetických útoků na své kolegy (Lipsett, 2009).

Výsledky výzkumu Plymouth University z roku 2011 (Posnick-Goodwin, 2012) prokazují, že 35 % učitelů či jejich kolegů zažilo v kyberprostoru kyberšikanu ve formě online obtěžování, a to zejména v prostředí Facebooku či Twitteru. Nejčastěji měla kyberšikana podobu “recenzí na učitele” publikovaných na serveru RateMyTeacher, nenávistných skupin zaměřených na

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

učitele na Facebooku a nevhodných videí na YouTube. V 72 % byli útočníky žáci, v 26 % rodiče žáků.

V roce 2011 v USA proběhl výzkum Task Force on Violence Directed Against Teachers (Espelage et al., 2013; McMahon et al., 2014; Reddy et al., 2013), který se zaměřoval na to, zda a jak moc jsou učitelé škol K-12¹ v USA vystaveni násilí. Do výzkumu realizovaného Americkou psychologickou asociací² (APA) se zapojilo téměř 3000 učitelů (n=2998) ze 48 amerických států. 80 % z nich potvrdilo, že se stalo v průběhu roku 2010 a 2011 obětmi násilí ze strany studentů. Do útoků na učitele se zapojili rovněž rodiče žáků – 45 % bylo zavražďováno, přičemž ve 44, 4 % byl pachatelem právě rodič (McMahon et al., 2014). 4 % učitelů (n=124) se rovněž stalo oběťmi útoku v prostředí internetu.

Podle britského výzkumu organizace NASUWT (unie sdružující učitele z Anglie, Severního Irsku, Skotska a Walesu), do kterého se zapojilo více než 7500 učitelů, se obětí kyberšikany stalo 21 % britských učitelů (NASUWT, 2014). Mezi nejčastější formy kybernetických útoků na učitele patřilo odesílání a sdílení ponižujících a urážlivých zpráv/komentářů o učitelích, obtěžování a další formy verbální agrese v prostředí sociálních médií a online fór. Více než čtvrtina učitelů (26 %) potvrdila, že viděli videa a fotografie, která jejich žáci pořídili bez jejich souhlasu a publikovali na internetu.

Podle tohoto výzkumu bylo 64 % učitelů obtěžováno žáky, 27 % rodiči žáků a 9 % smíšenou skupinou agresorů (žáci + rodiče). Více než polovina učitelů (58 %) neoznámila vedení nebo policii, že jsou šikanováni a ponižováni. Téměř 2/3 z nich (64 %) odpovědělo, že si myslí, že i kdyby věc oznámili vedení či policii, nic se nestane.

Pokud učitelé oznámili kyberšikanu své osoby řediteli, ve 40 % případů nebyli žáci, kteří na učitele útočili, potrestáni. Pokud pak učitelé tuto situaci oznámili policii, v 77 % případů se nic nestalo a žáci nebyli potrestáni (NASUWT, 2014).

Další výzkum realizovaný Americal Psychological Association – Center for Psychology (CPSE) ve spolupráci s The National Education Association a The Americal Federation of Teachers v roce 2010 na vzorku 4735 učitelů z USA (McMahon et al., 2011) potvrzuje, že se přibližně polovina amerických učitelů (50,9 %, n=2410) stala v průběhu roku obětí obtěžování, urážení, ponižování či dokonce fyzického napadení. Mezi nejčastější formy agrese patřily obscénní

¹ Termín K-12 (písmeno K od slova *kindergarten*, mateřská škola) označuje systém vzdělávání (realizovaný v USA, Kanadě, Jižní Koreji, Turecku a dalších zemích), zahrnující úroveň vzdělávání od mateřských škol (K) po tzv. 12. stupeň (19 let věku). Věkově odpovídá klasifikaci dle ISCED-97 (preprimární, primární, sekundární vzdělávání). Pokud K-12 vymezíme intervalem, získáme věkový rozsah od 4 do 19 let věku.

² Americká psychologická asociace realizovala v průběhu let 2009-2012 více obdobných studií na různých vzorcích učitelů, které realizoval stejný/podobný tým výzkumníků z univerzit v Illinois, Missouri, Kansasu, Ohiu, Texasu apod. Výsledky jsou však velmi podobné.

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

poznámky, obscénní gesta, verbální agrese a zastrašování. Méně časté pak byly útoky na internetu, ty potvrdilo pouze 2,6 % pedagogů (celkem 126 učitelů).

Kyberšikanování učitelů ve formě tzv. kyberbaitingu (provokování učitele ve výuce, natočení jeho reakce a nahrání nahrávky na internet) potvrzuje také celosvětový výzkum Norton Online Family Report (Daily Mail Reporter, 2011; Symantec, 2011) realizovaný na vzorku 2379 učitelů 24 zemí světa – podle něj se obětí kyberšikany ve formě kyberbaitingu stalo 21 % učitelů. Výzkum rovněž upozorňuje na nebezpečí online přátelství – 34 % učitelů se v prostředí sociálních sítí „přátelí“ se svými studenty a vystavují se tak dobrovolně kyberšikaně. 51 % učitelů potvrdilo, že jejich škola má nastavena pravidla, která určují, jak by měli studenti a pedagogové v prostředí sociálních sítí komunikovat (Chansanchai, 2011).

1.2. Specifika kyberšikany učitelů v České republice

Základní měření výskytu šikany a kyberšikany v prostředí škol provádí v České republice Česká školní inspekce (ČŠI). Česká školní inspekce je samostatným a nezávislým správním úřadem zřízeným ze zákona, který zajišťuje pravidelné hodnocení vzdělávací soustavy v České republice – a to v oblasti vzdělávání a školských služeb poskytovaných školami a školskými zařízeními zapsanými ve školském rejstříku.

Podle České školní inspekce (Česká školní inspekce, 2015) se oběťmi verbální agrese stalo 26,4 % učitelů základních škol. 2,4 % učitelů ZŠ rovněž potvrzuje, že se stali oběťmi fyzické agrese vůči jejich osobě. V prostředí středních škol verbální agresí potvrdilo 36,0 % škol (fyzickou agresí pak 4,7 %). Lze předpokládat, že však velké množství incidentů není ČŠI hlášeno.

Vedení škol se totiž v řadě případů snaží kyberšikanu učitelů (ale i žáků) ututlat, zbytečně na situaci neupozorňovat, nepoškodit tak pověst školy a neodradit rodiče, aby své děti na danou školu přihlásili. Rozdíl mezi skutečným stavem a oficiálními zjištěními České školní inspekce pak může být velmi velký. Tuto situaci potvrzují i výsledky národního výzkumu kyberšikany učitelů (dále v textu).

2. Výsledky národního výzkumu kyberšikany učitelů

Výzkum kyberšikany českých učitelů byl zrealizován v průběhu roku 2016 Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci se společnostmi O2 Czech Republic a Seznam.cz.

2.1. Výzkumná procedura (nástroj)

Jako základní výzkumný nástroj byl zvolen anonymní online dotazník (v prostředí Google Forms), který byl distribuován učitelům základních a středních škol na celém území České republiky. Distribuce dotazníku probíhala v součinnosti s krajskými a městskými manažery a

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

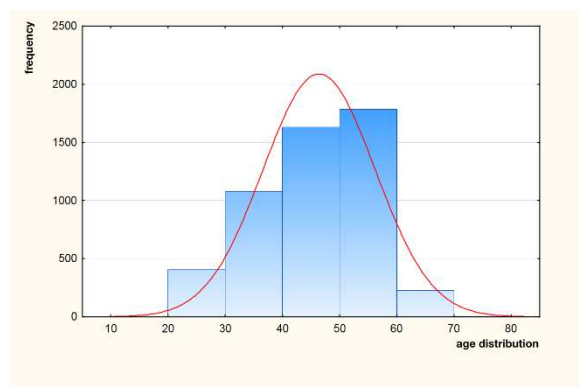
koordinátory prevence rizikového chování, kteří zajistili distribuci dotazníku mezi učitele jednotlivých regionů.

Příprava výzkumu a testování validity a reliability výzkumného nástroje v rámci pilotního šetření probíralo od 1. 1. 2016 do 13. 2. 2016. Sběr dat probíhal od 14. 2. 2016 do 31. 3. 2016. V následujících měsících pak proběhlo vyhodnocení dílčích výstupů a jejich interpretace. K vyhodnocení dat byl využit statistický software Statistica.

2.2. Participanti výzkumu

Do výzkumu se zapojilo celkem 5 136 respondentů (78,60 % žen, 21,40 % mužů³) ze všech krajů České republiky. Průměrný věk činil 46,42 let ($\sigma = 52,00$, $\sigma = 48,00$), rozptyl souboru dosahoval hodnoty $s^2 = 96,25048$ ($s = 9,810733$).

Graf 1 – Histogram věkového rozložení výběrového souboru

Největší část souboru tvořili učitelé základních škol (60,22 %) a učitelé středních škol (37,03 %), výzkumu se rovněž zúčastnili učitelé mateřských škol, vyšších odborných škol a vysokých škol (dohromady méně než 3 %).

2.3. Měření

Pro potřeby našeho výzkumu byl vytvořen výzkumný nástroj - online dotazník, který se zaměřoval na zjištění informací o prevalenci kyberšikany a kybernetických útoků u učitelů základních a středních škol. Dotazník byl složen z 5 částí, obsahujících položky zaměřené na zjišťování demografických údajů o respondentech a o instituci, na které působí, položky zaměřené na zjišťování prevalence kybernetických útoků na učitele, položky určené ke zjištění informací o pachatelích útoků, strategiích, které byly k útokům na učitele využity, a také informací o tom, jaký byla kyberšikana učitele řešena. Výzkumný nástroj obsahoval celkem 44 položek.

³ Podle oficiálních statistik Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (Ministerstvo školství, 2015) ČR tvoří podíl českých učitelů - mužů za 1. pololetí 2015 celkem 17,3 %.

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

2.4. Metodologická poznámka

V rámci výzkumu využíváme přístup dotazování, ve kterém se *dotazujeme na konkrétní projevy kyberšikany, kterým byli učitelé vystaveni*. Tento přístup umožňuje velmi dobře zmapovat široké spektrum konkrétních forem kybernetické agrese a nabízí učitelům možnost upozornit na nové formy útoků. Abychom zároveň vyhověli běžně užívaným definicím kyberšikany (Li, 2007; Patchin & Hinduja, 2006; Willard, 2007a), současně měříme *opakovanost jednotlivých projevů, jejich dopad na oběti* (v emoční, fyziologické a behaviorální rovině) a *časový interval, v průběhu kterého k útokům na učitele docházelo*. Aby byl přístup k tématu co nejvíce komplexní, rovněž se zaměřujeme na *strategie vyrovnání se s kyberšikanou*, které učitelé v průběhu řešení zvolili.

3. Výsledky výzkumu

3.1. Prevalence kyberšikany v populaci učitelů

V rámci našeho výzkumu jsme se zaměřili jak na četnost jednotlivých forem kybernetických útoků a jejich frekvenci, tak i na jejich intenzitu a čas, po který útoky probíhaly. Respondenti byli nejdříve osloveni s otázkou, zdali se stali oběťmi některé z forem kybernetického útoku (kyberšikany), přičemž tento útok musel být opakovaný, intenzivní a musel na ně mít dopad (např. v rovině emoční, behaviorální atd.). Respondenti dále uváděli, zdali k útoku na jejich osobu došlo v průběhu posledních 12 měsíců, nebo dříve, dále pak, jak dlouho útok probíhal, jaká byla jeho intenzita, kdo byl pachatelem apod. Tato zjištění podrobněji analyzujeme v dalších částech této práce.

Oběťmi některého z projevů kyberšikany se stalo 21,73 % (1118 z 5136) oslovených pedagogů, 78,27 % pedagogů pak uvedlo, že se oběťmi kyberšikany nestalo vůbec. Následující tabulka poskytuje přehled nejčastějších projevů kyberšikany, kterým jsou učitelé vystaveni.

Tab. 1 Nejčastější formy kybernetických útoků na učitele

<i>Projev</i>	<i>Četnost (n)</i>	<i>Relativní četnost (%)</i>
Verbální útoky realizované prostřednictvím mobilního telefonu a/či internetu (ponižování, urážení, zesměšňování, ztrapňování apod.)	507	28,77
Obtěžování prostřednictvím prozvánění (probíhajícího opakovaně, např. večer)	457	25,94
Vyhrožování či zastrašování prostřednictvím služeb internetu či mobilního telefonu	215	12,20
Šíření ponižujících, zesměšňujících či ztrapňujících fotografie	162	9,19
Průnik do elektronického účtu (emailu,	141	8,00

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

úctu na sociální síti apod.)		
Šíření ponižující, zesměšňující či ztrapňující videonahrávky ⁴	64	3,63
Krádež identity, zneužití elektronického účtu ⁵	53	3,01
Vydírání prostřednictvím internetu či služeb mobilního telefonu	42	2,38
Šíření ponižující, zesměšňující či ztrapňující zvukové nahrávky	39	2,21
Založení falešného profilu učitele na sociální síti	31	1,76

Nejčastěji se tedy učitelé stávají v kyberprostoru obětmi verbální agrese, zejména ponižování, urážení, ztrapňování, pomlouvání a zesměšňování. Mezi další velmi rozšířené formy útoků patří prozvánění, vyhrožování či zastrasování, případně šíření ponižujících fotografií. Četnosti kybernetických útoků (projevů či forem kyberšikany) však nelze ztotožnit s termínem kyberšikana, protože je nutné určit, zdali útoky probíhaly opakovaně, zdali byly intenzivní a zdali probíhaly v delším časovém úseku. Proto jsme v rámci výzkumu rovněž zjišťovali, jak dlouho útoky probíhaly, zdali byly opakované a zdali byly natolik intenzivní, že by je oběť vnímala jako ubližující.

Tab. 2 Délka kybernetického útoku na učitele

<i>Délka útoku</i>	<i>Četnost (n)</i>	<i>Relativní četnost (%)</i>
méně než 1 týden	456	42,94
1-2 týdny	227	21,37
3-5 týdnů	117	11,02
1-3 měsíce	115	10,83
4-6 měsíců	53	4,99
7-12 měsíců	27	2,54
více než rok	67	6,31
Celkem	1062	100

Z výsledků je patrné, že převažují útoky krátkodobé, které proběhly v průběhu 1 týdne. Dlouhodobé útoky na učitele jsou spíše výjimečné, např. útoky trvající déle než půl roku potvrdilo pouze 9 % všech učitelů, kteří kybernetický útok na svou osobu zažili (celkem 94 učitelů z 1062).

⁴ Zahrnuje situace, ve kterých došlo ke kyberbaitingu – vyprovokané situaci, kterou žáci zaznamenali pomocí mobilního telefonu a výslednou nahrávku dále šířili.

⁵ Zahrnuje situace, ve kterých pachatel pronikl na účet učitele a prostřednictvím tohoto účtu mu způsoboval problémy – např. obtěžoval v kyberprostoru přátele učitele, jménem učitele rozesílal vulgární či sexuálně explicitní zprávy apod.

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

Jsme si vědomi toho, že data, která nám o délce útoku poskytli samotní učitelé, mohou být limitována – útok na učitele mohl probíhat dříve, než se o tom samotný pedagog či jeho kolegové dozvěděli. Proto lze předpokládat, že útoky na učitele trvaly déle, než je uvedeno v přehledové tabulce výše.

Kybernetický útok na svou osobu, který proběhl v průběhu posledních 12 měsíců, potvrdilo 318 respondentů, 754 respondentů pak potvrdilo, že se stali obětí kybernetického útoku dříve než v průběhu 12 měsíců⁶. Tato data však zahrnují i jednorázové incidenty, které nebyly opakované, útok neprobíhal delší dobu a nebyl intenzivní, proto jsme data dále filtrovali, oddělili jednorázové incidenty od opakovaného útoku na učitele, zároveň oddělili data o incidentech, ke kterým došlo v průběhu 12 měsíců, a dále separovali incidenty, u kterých učitelé potvrdili emoční, fyziologický (psychosomatický) či behaviorální dopad na jejich osobu. Výsledný přehled poskytuje následující tabulka.

Tab. 3 Kyberšikana českých učitelů – přehled

<i>Délka trvání</i>	<i>V posledních 12 měsících</i>		<i>Dříve než v posledních 12 měsících</i>	
	<i>Četnost (n)</i>	<i>Relativní četnost (%)</i>	<i>Četnost (n)</i>	<i>Relativní četnost (%)</i>
Méně než týden	137	2,66	311	6,06
Déle než týden	181	3,52	443	8,63
Celkem	318	6,19	754	14,68

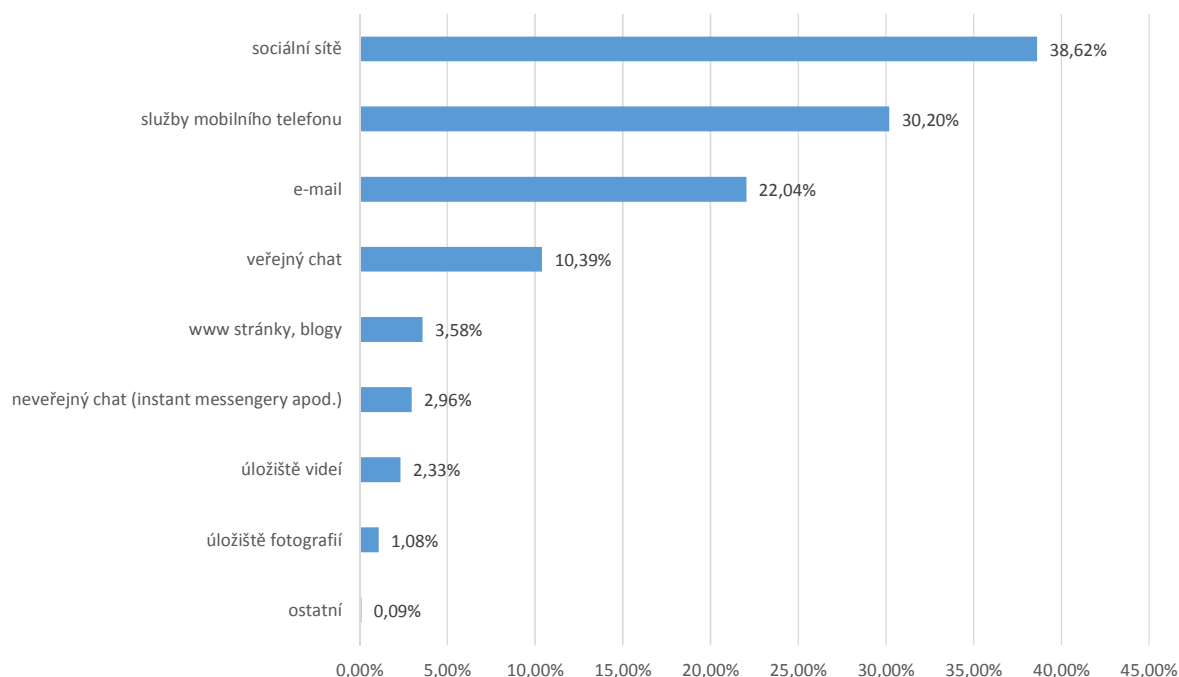
Kyberšikanu, která probíhala v průběhu posledních 12 měsíců déle než 1 týden, **potvrdilo celkem 3,52 % učitelů** (181 z 5136 respondentů), celkově pak kyberšikanu delší než týden zažilo 12,15 % (624 z 5136 učitelů). Ačkoli se oběťmi kybernetické agrese stalo 21,73 % učitelů (1118 z 5136), kyberšikanu probíhající déle než týden se podařilo prokázat pouze u poloviny z nich (55,81 %).

V rámci výzkumu jsme se rovněž zaměřili na to, jaké platformy jsou k útoku na učitele využívány. Nejčastěji jsou k útoku zneužívány sociální sítě (38,6 % případů) a služby mobilního telefonu – nejčastěji SMS zprávy, anonymní telefonáty či prozvánění (30,20 % případů).

⁶ Někteří z respondentů neuvedli délku útoku na jejich osobu, která je důležitá pro vymezení kyberšikany. Tyto respondenty jsme proto do dalších analýz nezařadili.

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

Graf 2 - Platformy, pomocí kterých je útok na učitele realizován

Vzhledem k tomu, že se k útokům využívají nejčastěji právě sociální sítě, zajímalo nás, v rámci které konkrétní z nich. Následující tabulka poskytuje základní přehled o tom, v rámci kterých sociálních sítí (či sociálních služeb) útoky na učitele probíhají.

Kybernetický útok na svou osobu potvrdilo celkem 1072 respondentů – 29,66 % (n=318) z nich potvrdilo, že k útoku na jejich osobu došlo v posledních 12 měsících, 70,34 % (n=754) pak uvedlo, že k útoku na jejich osobu došlo dříve než v průběhu posledních 12 měsíců. Následující tabulka poskytuje přehled nejčastějších útoků, kterým byli učitelé vystaveni v obou časových intervalech.

Tab. 4 Sociální sítě a služby, které jsou nejčastěji využívány k útokům na učitele

Platforma	Útok proběhl v posledních 12 měsících		Útok proběhl před více než 12 měsíci	
	Četnost (n)	Relativní četnost (%)	Četnost (n)	Relativní četnost (%)
Facebook	130	40,88	213	28,25
YouTube	10	3,14	19	2,52
Spolužáci.cz	9	2,83	32	4,24

Studijní text k projektu

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

Google+	7	2,20	7	0,93
Oznamkujucitele.cz	4	1,26	7	0,93
LinkedIn	3	0,94	2	0,27
Rajče.net	3	0,94	3	0,40
Snapchat	3	0,94	1	0,13
Twitter	2	0,63	1	0,13
Lidé.cz	1	0,31	13	1,72
Ask.fm	1	0,31	1	0,13
Libímseti.cz	1	0,31	7	0,93
Badoo	1	0,31	7	0,39
Hodnoceniucitelu.cz	1	0,31	1	0,13
Primat.cz	0	0	1	0,13
Blog.cz	0	0	1	0,13
Celkem	318		754	

K útokům na učitele je nejčastěji využívána sociální síť Facebook, která figuruje ve více než 40 % případů útoků na učitele, které proběhly v posledních 12 měsících. Mezi další platformy, které se k útokům na učitele využívají, patří server zaměřený na sdílení videí YouTube (3,14 % případů) a český sever Spolužáci.cz (2,83 % případů).

České servery zaměřené na hodnocení učitelů (Hodnoceniucitelu.cz, Oznamkujucitele.cz, Primat.cz a další) figurují ve statistikách podstatně méně – řada učitelů nepovažuje kritické hodnocení kvality jejich výuky prostřednictvím těchto služeb za kyberšikanu a za kybernetický útok na jejich osobu, ale pouze za kritické vyjádření názoru. V rámci celého vzorku učitelů, kteří zažili kybernetický útok vůči své osobě, potvrdilo útok realizovaný prostřednictvím těchto serverů pouze 1,30 % respondentů (14 učitelů z 1072).

Propojení kyberšikany a tradiční šikany

V rámci našeho výzkumu jsme se rovněž zaměřili na to, zda je kyberšikana zaměřená na učitele propojena s tradičními formami šikany, tedy, zda se učitelé, kteří zažívají kyberšikanu, rovněž stali oběťmi tradiční šikany (fyzické či psychické). Stejně tak jsme zjišťovali, kolik

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

učitelů z našeho souboru zažilo šikanu (i v situacích, kdy nebyla šikana propojena s kyberšikanou).

Tab. 5 Výskyt tradiční šikany v souboru

	<i>Celý soubor (n)</i>	<i>Zažili kybernetický útok (n)</i>	<i>Nezažili kybernetický útok (n)</i>
Zažili šikanu	321	148	173
Nezažili šikanu	4814	968	3846
	5135	1116	4019

Obětí tradiční šikany se stalo celkem 321 učitelů, což představuje 6,25 % souboru.

3.2. Pachatelé kyberšikany

V dalších částech našeho výzkumu jsme se zaměřili na pachatele, kteří jednotlivé či komplexní útoky zaměřené na učitele realizují. Nejdříve je nutné říci, je v 24,42 % případů (n=272) se pachatele kybernetického útoku nepodařilo odhalit – nebyl tedy potrestán. V 68,02 % případů se však pachatele odhalit podařilo. V téměř polovině případů (48,84 %) byla pachatelem 1 osoba, v pětině případů pak pachatelé útočili ve skupině (19,18 %). Nyní se zaměříme na to, kdo jsou tedy samotní pachatelé.

Tab. 6 Pachatelé kyberšikany zaměřené na učitele

<i>Pachatel</i>	<i>Detaily</i>	<i>Četnost (n)</i>	<i>Relativní četnost (%)</i>
<i>Žák či skupina žáků</i>	Žák či skupina žáků, které oběť zná a učí	389	34,92
	Žák či skupina žáků, které oběť zná, ale neučí	35	3,14
	Žák či skupina žáků, kteří jsou ze školy, ve které oběť učí, ale nezná je osobně	20	1,80
	Žák či skupina žáků z jiné školy, než ve které oběť učí	5	0,45
<i>Rodiče žáka</i>	Rodiče žáka	90	8,08
<i>Kolega oběti</i>	Kolega – ne nadřízený	30	2,69
	Kolega – nadřízený (např. ředitel)	10	0,90
<i>Kombinace</i>	Žáci a jejich rodiče	24	2,15
	Kolegové z práce a rodiče	7	0,63
<i>Pachatele se nepodařilo určit</i>		272	24,42
<i>Jiné osoby</i>	Osoby, které nepůsobí na dané škole, např. expartner, soused, známý apod.	137	12,30

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

<i>Neuvešlo</i>		95	8,52
<i>Celkem</i>		1114	

Nejčastěji jsou tedy pachateli kybernetických útoků na učitele žáci, se kterými je učitel v pravidelném kontaktu – zejména ti žáci, které přímo učí (34,92 %). Ačkoli některé zahraniční výzkumy (Posnick-Goodwin, 2012) uvádějí, že se pachateli v téměř třetině případů stávají právě rodiče, takto vysoký podíl rodičů na kyberšikaně učitelů náš výzkum neprokázal. Podle zjištěných údajů byli rodiče do kyberšikany učitele (případně jednorázových útoku na učitele) zapojeni pouze v 8,08 % případů.

V našem výzkumu jsme se rovněž zaměřili na to, které osoby věděly o tom, že učitel kyberšikanu prožívá.

Tab. 7 Osoby, které o kyberšikaně učitele věděly

<i>Osoby</i>	<i>Četnost (n)</i>	<i>Relativní četnost (%)</i>
Kolegové – učitelé, vychovatelé	356	31,90
Ředitel školy	168	15,05
Nikdo kromě agresora o kyberšikaně nevěděl	142	12,72
Žáci	79	7,08
Rodina oběti	37	3,32
Rodiče žáků	15	1,34
Policie	4	0,36
<i>Celkem</i>	1116	

Podle názoru obětí o kyberšikaně (kybernetickém útoku) věděli nejčastěji jejich vlastní kolegové – učitelé či vychovatelé (31,9 %). Vedení školy o kyberšikaně vědělo pouze v 15 % případů, z výpovědi učitelů-obětí tedy vyplývá, že vedení škol (ředitelé) o kyberšikaně svých zaměstnanců často není informováno. V řadě případů však oběť neví, kdo všechno se o kyberšikaně jejich osoby skutečně dozvěděl.

3.3. Základní strategie vyrovnávání se s kyberšikanou

Učitelé, kteří se stali oběťmi jednorázových kybernetických útoků či přímo kyberšikany, využívají k řešení velké množství metod a postupů zaměřených zejména na odstranění následků útoku.

Studijní text k projektu

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

Tab. 8 Přehled nejčastějších strategií vyrovnávání se s kyberšikanou

	<i>Celý soubor</i>			<i>Incidenty trvající méně než 1 týden</i>		<i>Incidenty trvající více než 1 týden</i>	
	<i>Četnost (n₁)</i>	<i>Relativní četnost⁷ (%)</i>	<i>Relativní četnost⁸ (%)</i>	<i>Četnost (n₂)</i>	<i>Relativní četnost⁹ (%)</i>	<i>Četnost (n₃)</i>	<i>Relativní četnost¹⁰ (%)</i>
<i>Technická řešení</i>							
Vymazání závadného obsahu (např. fotografie, videa, nevhodného profilu apod.)	250	12,38	22,40	112	13,38	138	11,69
Blokace závadného obsahu (obsah není smazán, ale není vidět)	76	3,76	6,81	30	3,58	46	3,90
Blokace profilu pachatele	92	4,56	8,24	34	4,06	58	4,91
Blokace přístupu ke konkrétním internetovým službám v rámci školy (např. blokace přístupu na Facebook, Ask.fm apod.)	28	1,39	2,51	10	1,19	18	1,52
Archivace veškerých důkazů (záznamů komunikace)	195	9,66	17,47	76	9,08	119	10,08
Zjištění identity pachatele (např. prostřednictvím jiných žáků, průzkumem profilů na sociálních sítích, analýza hlavičky e-mailu apod.)	162	8,02	14,52	68	8,12	94	7,96
Prohlédnutí e-mailu podezřelého žáka	11	0,54	0,99	9	1,08	2	0,17
Blokace telefonního čísla ve svém mobilu	4	0,20	0,36	0	0,00	4	0,34
Změna telefonního čísla	2	0,10	0,09	0	0,00	1	0,08
Změna emailu	2	0,10	0,18	1	0,13	1	0,08
Změna hesla	6	0,30	0,54	5	0,60	1	0,08
<i>Řešení situace v prostředí školy</i>							
Výslech žáků (informátorů, přihlížejších)	148	7,33	13,26	67	8,00	81	6,86

⁷ Vypočítaná relativní četnost vzhledem k sumě všech zaznamenaných incidentů (n=2019).

⁸ Vypočítaná relativní četnost vzhledem k počtu všech obětí kybernetického útoku (n=1116)

⁹ Vypočítaná relativní četnost vzhledem k počtu všech obětí kybernetického útoku, který trval méně než týden (n=837).

¹⁰ Vypočítaná relativní četnost vzhledem k počtu všech obětí kybernetického útoku (kyberšikany), který trval déle než 1 týden (n=1181).

Studijní text k projektu

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

Třídnická hodina (rozhovor s celou třídou, hraní rolí...)	86	4,26	7,71	38	4,54	48	4,06
Zabavení mobilního telefonu žáka	12	0,59	1,08	6	0,72	6	0,51
Zabavení tabletu žáka	1	0,05	0,09	1	0,12	0	0,00
Oznámení situace řediteli školy a žádost o její vyřešení	101	5,00	9,05	41	4,90	60	5,08
Apel na agresora, aby obsah odstranil	81	4,01	7,26	34	4,06	47	3,98
Pohovor s rodiči pachatele	132	6,54	11,83	65	7,77	67	5,67
Řešení situace s podporou externích osob/subjektů							
Využil/a jsem pomoci specialisty (např. v oblasti IT)	66	3,27	5,91	22	2,63	44	3,73
Konzultace se zřizovatelem školy	25	1,24	2,24	8	0,96	17	1,44
Konzultace s OSPOD	15	0,74	1,34	7	0,84	8	0,68
Konzultace s pracovníky Policie ČR	82	4,06	7,35	26	3,11	56	4,74
Ignorování situace							
Ignorování situace (nepokládáme ji závažnou, proto nepodnikáme příslušné kroky)	167	8,27	14,96	62	7,41	105	8,89
Další možnosti							
Pomsta agresorovi (s použitím elektronických prostředků)	4	0,20	0,36	2	0,24	2	0,17
Pomsta agresorovi (bez využití elektronických prostředků - např. v rámci vyučování)	3	0,15	0,27	2	0,27	1	0,08
Celkem	1116			456		660	

Poznámka: Učitelé jednotlivé strategie kombinují, např. blokaci obsahu, archivaci materiálů, zjištění pachatele a jeho potrestání.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že nejčastěji využívají učitelé strategie zaměřené na přímé odstranění či zablokování závadného obsahu z internetu – ty tvoří více než pětinu (22 %) všech strategií, které se k útoku využívají. Téměř 10 procent respondentů (9,66 %) si rovněž o incidentech pořizuje záznamy – např. snapshoty komunikace, záznamy SMS apod. 8 % učitelů se rovněž pokusilo vypátrat pachatele útoku. 8,25 % učitelů se rozhodlo situaci ignorovat – buď ji nepovažovali za závažnou, nebo předpokládali, že problém sám odezní.

3.4. Ukázky z incidentů

V našem výzkumu jsme respondentům umožnili v krátkosti popsat kybernetické incidenty či přímo kyberšikanu, její oběťmi se stali. Pro ilustraci uvádíme několik příkladů.

Odehrálo se před několika lety - žáci pomlouvali více učitelů na studentských stránkách školy, byly tam i nějaké fotky, nadávky. To se šířilo mezi studenty. Po odhalení těchto stránek bylo

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

informováno vedení, celý sbor, žáci byli potrestáni sníženým stupněm z chování a podmínečným vyloučením. (žena, 46 let, 21 let praxe)

V současnosti řešíme případ nahrávání vyučovacích hodin rodičem, který umístil nahrávací zařízení do synovy tašky. To bez souhlasu školy, jakož i zákonných zástupců spolužáků. (muž, 48 let, 24 let praxe)

O kyberšikaně své osoby jsem se dozvěděla od svých kolegů, kteří mě upozornili na videa, která žáci natočili mobilními telefony ve škole. Bylo natáčeno také hodně dalších kolegů z naší školy. Vymazání videí řešilo vedení školy. (žena, 50 let, 27 let praxe)

Nešlo o nic vážného, na internet unikla jedna fotka s komentářem, který se mě dotkl. Na dalších fotografiích byli zachyceni studenti při konzumaci alkoholu na lyžařském kurzu. Zástupce ředitele školy se k návrhu potrestat studentku stavěl odmítavě – argumentoval, že se to stalo už před měsícem. Pan ředitel přikázal studentce fotografie ze sociální sítě odstranit. Byla potrestána důtkou třídního učitele. Její matka proti potrestání vznesla protest, ale ředitel na potrestání trval. (žena, 50 let, 25 let praxe)

Útok přes Facebook vůči mé osobě se odehrál již před pěti lety, tehdy jsem byla na pozici ředitelky školy teprve 2 měsíce. Třem žákyním (9. ročník) se nelíbil můj postup při řešení problému v jejich třídě. Proto veřejně na Facebooku prezentovaly to, jak se mnou jejich vysoce postavení rodiče zatočí (byly z tzv. „lepších“ rodin). Dostaly za své hrubé a sprosté urážky trojku z chování, nicméně mně Krajský úřad po jejich stížnosti donutil vzít trojku zpět, neboť na mne útočily ve svém volném čase a ne v průběhu vyučování. To mě tehdy velice zklamalo, ale jinak jsem celou záležitost snášela poměrně dobře (i vzhledem k tomu, že se to dostalo díky rodičům do celostátních médií). Nebrala jsem si to nijak osobně. (žena, 50 let, 15 let praxe)

4. Diskuse

Porovnáme-li výsledky našeho výzkumu s výsledky výzkumů realizovaných od roku 2007 v Evropě a USA, dojdeme k přibližně stejným zjištěním – přibližně pětina českých učitelů (21,73 %) zažívá kybernetické formy útoků, útoky jsou však ve většině případů jednorázové a nezanechávají na učitelích trvalé následky.

Vážné formy kyberšikan v českém prostředí zažívá pouze zlomek z nich – přibližně 6 % českých učitelů v průběhu posledních 12 měsíců. Tato data odpovídají výsledkům německých studií (GEW, 2008), podle kterých kyberšikanu prožívá 8 % učitelů, podobné výsledky potvrzují i finští výzkumníci (Kauppi & Pörhölä, 2012a, 2012b), kteří naměřili prevalenci kyberšikan u 7,6 % učitelů, kteří se stali oběťmi šikanování. Americká studie Task Force on Violence Directed Against Teachers (Espelage et al., 2013; McMahon et al., 2011, 2014) pak uvádí, že se oběťmi útoku v prostředí internetu stala přibližně 2,6-4 % učitelů.

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

Ačkoli některé studie uvádějí vysoký počet kyberšikanových učitelů – např. výzkumy realizované v USA uvádějí výskyt kyberšikan od 26 % do 35 % (Pearson, 2014; Posnick-Goodwin, 2012) – tyto výzkumy zpravidla nezohledňují délku a intenzitu útoků na učitele. Pod termín kyberšikana tak zahrnují i jednorázové kybernetické útoky, které neměly (nemusely mít) na oběť vážný dopad. Velmi důležité je také oddělit, zdali učitel zažil kyberšikanu v omezeném časovém intervalu – nejčastěji v průběhu 12 měsíců. Při dotazování na to, zda „někdy v životě zažil kyberšikanu“ získáme samozřejmě vysoké hodnoty prevalence, které nebudou odpovídat aktuálnímu stavu.

Všechny sledované výzkumy šikany či kyberšikany učitelů potvrzují, že se nejčastějšími pachateli kybernetických útoků stávají žáci či studenti, v menší míře podpoření rodiči. Tuto situaci potvrzuje jak náš výzkum (v téměř 40 % útoků na učitele bych pachatelem žák), tak výzkum Plymouth University (Posnick-Goodwin, 2012), který uvádí, že žáci tvořili 72 % útočníků.

Dle sdělení samotných respondentů – velké množství obětí nikomu neoznamuje, že zažívají šikanu či kyberšikanu. Nejčastější příčiny si vysvětlíme dále v textu.

Proč učitelé kyberšikanu neoznamují?

Je velmi obtížné stanovit, jak moc je kyberšikana učitelů v populaci rozšířena, protože učitelé často útok na svou osobu neoznamují (NASUWT, 2014) – a to ani vedení školy, ani jiným institucím (např. zřizovateli školy). Učitelé často nechtějí zbytečně na agresii, které jsou vystaveni, upozorňovat – vnímají ji totiž jako **vlastní selhání**, jako něco, co sami vyvolali a za co si nesou následky (Kopecký, 2016). Ignorování či bagatelizace problému je běžnou obrannou strategií, která je však nejméně efektivní a v žádném případě neřeší problém.

Řada učitelů rovněž **věří, že problém sám zmizí a odezní** – neuvědomují si však, že právě svou pasivitou nabízejí všem žákům, kteří o šikaně či kyberšikaně vědí, špatný vzorec jednání – jakoby žákům říkali: „klidně můžete ubližovat jiným, nic se vám nestane.“ Mezi další důvody, proč učitelé nehlásí šikanu či kyberšikanu nadřizovým, je **představa o tom, že vedení školy nic neudělá, nebude situaci řešit, nepotrestá viníky**. Z pohledu učitele je tedy zbytečné problém hlásit, protože na něj pouze zbytečně upozorní a náprava stejně nebude sjednána. Dalším důvodem, proč učitelé šikanu či kyberšikanu nehlásí, je **nejistota, zda vedení školy podpoří učitele (oběť)** a postaví se na jeho stranu.

V České republice jsou zdokumentovány desítky případů, ve kterých vedení školy nepodpořilo stanovisko učitele, postavilo se na stranu rodičů agresorů proti názoru pedagoga a stíhání žáků zastavilo (Kopecký, 2016).

Velmi častým důvodem je také **nežádoucí publicita**, které by mohla být škola vystavena v případě zveřejnění případu šikany učitele médii. Učitelé a vedení školy pak kyberšikanu utajují, protože nechtějí, aby byly informace o existenci šikany či kyberšikany ve škole

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

zveřejněny, protože by se toto mohlo promítnout do počtu přijímaných žáků – rodiče by nemuseli chtít své děti na tuto školu zapisovat, protože se na ní objevila šikana či kyberšikana.

V této souvislosti má rovněž vedení školy často **strach z možné kontroly**, která by mohla odhalit např. nedostatky v dodržování interních norem, nedostatečně zpracovaných minimální preventivní program školy apod.

5. Shrnutí

Výsledky výzkumu prokázaly, že ačkoli učitelé jednorázové či opakované útoky ze strany žáků zažívají, vážné formy kybernetické agrese zažívá pouze malá část z nich. Většina případů je tvořena jednorázovými incidenty, které jsou velmi rychle zastaveny a vyřešeny.

Kybernetický útok na svou osobu zažilo v posledních 12 měsících 6,19 % respondentů, kyberšikanu, která by proběhla v průběhu posledních 12 měsíců a trvala déle než týden však pouze polovina z nich (55,81 %) – celkem 3,52 % respondentů (181 z 5136). Tradiční šikanu pak zažilo celkem 6,25 % respondentů (321 z 5135).

Nejčastějšími pachateli kyberšikan jsou žáci (ve 40 % případů) a rodiče (8,08 %). V pětině případů (24,42 %) se však pachatele vůbec nepodařilo určit. V řadě případů (12,30 %) však byla pachatelem kyberšikan osoba, která není se školním prostředím spojena – např. expartner, soused, známý oběti apod. O kyberšikaně nejčastěji vědí kolegové oběti (31,9 % případů) a ředitel školy (15,05 % případů).

Mezi nejčastější strategie vyrovnávání se s kyberšikanou patří zejména blokáce či vymazání závadného obsahu z internetu, archivace důkazů či snaha zjistit identitu pachatele. V 8,27 % pak učitelé situaci ignorují – nepokládají ji za závažnou a věří, že problém sám odezní.

Další informace o kyberšikaně učitelů naleznete na

<http://www.e-bezpeci.cz/kybersikanaucitelu>.

6. Literatura, zdroje

Association of Teachers and Lecturers. (2009). *Violent Pupils and Parents Make Teachers Lives a Misery*. London.

Česká školní inspekce. (2015). *Výroční zpráva za školní rok 2014/2015*. Praha. Retrieved from <http://www.csicr.cz/html/VZ2014-15v2/flipviewerxpress.html>

Daily Mail Reporter. (2011, November). Pupils “abusing teachers and posting videos of their reaction online when they snap.” *MailOnline*. Retrieved from <http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2062367/One-teachers-taunted-cyberbaiting-pupils-know-colleague-been.html>

Espelage, D., Anderman, E. M., Brown, V. E., Jones, A., Lane, K. L., McMahon, S. D., ... Reynolds, C. R.

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

- (2013). Understanding and preventing violence directed against teachers: recommendations for a national research, practice, and policy agenda. *The American Psychologist*, 68(2), 75–87. <http://doi.org/10.1037/a0031307>
- Garrett, L. (2014). The Student Bullying of Teachers: An Exploration of the Nature of the Phenomenon and the Ways in which it is Experienced by Teachers. *Aigne*, (5), 19–40.
- GEW. (2008, February 22). GEW stellt Studie zu Cybermobbing vor. Retrieved February 22, 2016, from <http://www.gew.de/aktuelles/detailseite/neuigkeiten/gew-stellt-studie-zu-cybermobbing-vor/>
- Hollá, K. (2012). Kyberšikanovanie učiteľov. *Pedagogika.sk*, 3(3), 166–180.
- Chansanchai, A. (2011, November). Report: More kids “cyberbaiting” teachers. *Today Money*. Retrieved from <http://www.today.com/money/report-more-kids-cyberbaiting-teachers-119015>
- Kauppi, T., & Pörhölä, M. (2012a). School teachers bullied by their students: Teachers’ attributions and how they share their experiences. *Teaching and Teacher Education*, 28(7), 1059–1068. <http://doi.org/10.1016/j.tate.2012.05.009>
- Kauppi, T., & Pörhölä, M. (2012b). Teachers Bullied by Students: Forms of Bullying and Perpetrator Characteristics. *Violence and Victims*, 27(3), 396–413. <http://doi.org/10.1891/0886-6708.27.3.396>
- Kopecký, K. (2016). Úvod do problematiky kyberšikany páchané na učitelích. Retrieved February 23, 2016, from <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/1120-kybersikana-ucitelu-vyzkum>
- Kyriacou, C., & Zuin, A. (2015). Cyberbullying of teachers by students on YouTube: challenging the image of teacher authority in the digital age. *Research Papers in Education*, 1522(October), 1–19. <http://doi.org/10.1080/02671522.2015.1037337>
- Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, 23(4), 1777–1791. <http://doi.org/10.1016/j.chb.2005.10.005>
- Lipsett, A. (2009). Cyberbullying “affects 1 in 10 teachers.” *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/education/2009/apr/04/cyber-bullying-schools-teachers-survey>
- McMahon, S. D., Espelage, D., Anderman, E. M., Lane, K. L., Reynolds, C., Brown, V., & Jones, A. (2011). *National Survey of Violence Against Teachers* APA.
- McMahon, S. D., Martinez, A., Espelage, D., Rose, C., Reddy, L. A., Lane, K., ... Brown, V. (2014). Violence directed against teachers: results from a national survey. *Psychology in the Schools*, 51(7), 753–766. <http://doi.org/10.1002/pits>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2015). Genderová problematika zaměstnanců ve školství. Retrieved April 5, 2016, from <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/genderova-problematika-zamestnancu-ve-skolstvi>
- NASUWT. (2014). Abuse of social media rife in schools. Retrieved February 21, 2016, from <http://www.nasuwt.org.uk/Whatsnew/NASUWTNews/PressReleases/AbuseOfSocialMediaRifeInSchools>
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies Move Beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at

Efektivní adaptace začínajících učitelů na požadavky školské praxe

Cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148–169.
<http://doi.org/10.1177/1541204006286288>

Pearson, J. (2014). Kids Are Cyberbullying Their Teachers. *Motherboard*. Retrieved from <http://motherboard.vice.com/read/kids-are-cyberbullying-their-teachers>

Posnick-Goodwin, S. (2012). Cyberbullying of teachers. Retrieved February 23, 2016, from <http://www.cta.org/en/Professional-Development/Publications/2012/03/March-Educator-2012/Cyberbullying-of-teachers.aspx>

Reddy, L. a., Espelage, D., McMahon, S. D., Anderman, E. M., Lane, K. L., Brown, V. E., ... Kanrich, J. (2013). Violence Against Teachers: Case Studies from the APA Task Force. *International Journal of School & Educational Psychology*, 1(4), 231–245.
<http://doi.org/10.1080/21683603.2013.837019>

Symantec. (2011). Norton Cybercrime Report 2011.

Willard, N. (2007a). *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress* (1st ed.). Champaign, IL: Research Press.

Willard, N. (2007b). *Educator 's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats* (1st ed.). Center for Safe and Responsible Use of the Internet.